

سبک‌شناسی لایه‌ای اشعار رودابه حمزه‌ای

فاطمه کامران کله‌بستی، مسعود روحانی*، غلامرضا پیروز، احمد غنی‌پور ملک‌شاه

گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

بهمن ۱۴۰۱، دوره ۱۵، شماره پیاپی ۸۱، صص ۲۴۱-۲۲۱

DOI: 10.22034/bahareadab.2023.15.6733

نشریه علمی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی

(بهار ادب)

چکیده:

زمینه و هدف: سبک‌شناسی لایه‌ای یکی از راه‌های تجزیه و تحلیل متن (نثر یا شعر) است که در آن با استفاده از الگوی لایه‌ای، برجستگی‌های سبکی اثر مشخص می‌شود. شعر کودک یکی از گونه‌های ادبیات کودک و نوجوان است که نیازمند توجه و بررسی همه‌جانبه است. در این پژوهش با هدف دست‌یافتن به سبک شعر رودابه حمزه‌ای، اشعار کودک وی در پنج لایه آوایی، واژگانی، نحوی، بلاغی و ایدئولوژیک و نوآوری‌های شاعر بررسی و تحلیل می‌شود.

روش مطالعه: شیوه پژوهش در این جستار، کیفی و از نوع تحلیل محتواست. اطلاعات موردنظر از منابع کتابخانه‌ای و سایتهای معتبر اینترنتی استخراج و از طریق ابزار فیش گردآوری شده است و اطلاعات و آمارهای بدست‌آمده مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است.

یافته‌ها: در بررسی سبک‌شناسی لایه‌ای، عناصر آوایی، واژگانی، نحوی، بلاغی و ایدئولوژیک اشعار حمزه‌ای، ویژگی‌هایی سبکی خاص شعر کودک وجود دارد و شعریت شعر کودک را فزونی می‌بخشد؛ چراکه واژه کودک شعر را مقید به قواعد و اصولی خاص می‌کند، که تخطی از آنها بمثابة فاصله گرفتن از هدف غایی شعر و پرورش شعر کودکانه است.

نتیجه‌گیری: شاعر بیشتر در بخش موسیقی کناری و درونی لایه آوایی موفق بوده است. در لایه واژگانی برای مخاطبان خردسال خود از واژگان حسی و عامیانه بیشتر استفاده نموده و از انواع واژه‌ها بهره برده است. همچنین به ترکیبات وصفی نسبت به ترکیبات اضافی تمایل بیشتری نشان داده است. در لایه نحوی ساختار جملات ساده است و اغلب افعال را در انتهای جمله قرار داده، ضمن اینکه افعال اسنادی را خیلی کمتر بکار برده است. در بخش بلاغی مهمترین آرایه‌های مورد استفاده شاعر تشخیص، تناسب و تضاد بوده است و تشبیه و کنایه را به تعداد محدود بکار برده است. در لایه ایدئولوژیک شاهد توجه و اشراف شاعر به همه امور کودک هستیم و این امر نشان‌دهنده حس زنانه و مسئولیت‌مادرانه این شاعر تواناست. همچنین در شعر وی نوآوری‌هایی در اسم صوتهای، بویژه اسم صوت مخصوص کودکان، کاربرد کلمات ویژه کودکان و تشبیهات جدید و نو دیده می‌شود.

تاریخ دریافت: ۰۳ بهمن ۱۴۰۰
تاریخ داوری: ۰۶ اسفند ۱۴۰۰
تاریخ اصلاح: ۲۱ اسفند ۱۴۰۰
تاریخ پذیرش: ۰۷ اردیبهشت

کلمات کلیدی:

سبک‌شناسی لایه‌ای، شعر کودک، رودابه حمزه‌ای، لایه آوایی، لایه واژگانی.

* نویسنده مسئول:

m.rouhani@umz.ac.ir

۳۵۳۰۲۶۴۱ (+۹۸ ۱۱)

ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

Layered stylistics of Rudابه Hamzehei's poems

F. Kamran Kaley Basti, M. Rouhani*, Gh. Piruz, A. Ghanipour Malekshah

Department of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 23 January 2022
Reviewed: 25 February 2022
Revised: 12 March 2022
Accepted: 07 May 2022

KEYWORDS

Layered Stylistics,
Children's Poetry,
Rudابه Hamzehei,
Phonetic Layer, Vocabulary Layer.

*Corresponding Author

m.rouhani@umz.ac.ir

(+98 11) 35302641

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: Layered stylistics is one of the ways of text analysis (prose or poetry) in which the stylistic prominences of a work are determined using a layered pattern. Children's poetry is one of the types of children's literature that needs comprehensive attention and study. Therefore, in this study, with the aim of achieving the style of Rudابه Hamzehei, her young poems are examined and analyzed in five layers: phonetic, lexical, syntactic, rhetorical and ideological, and the poet's innovations.

METHODOLOGY: The research method in this paper is qualitative and content analysis. The information is extracted from library resources and reputable Internet sites and collected through the fishery tool, and at the end, the information and statistics obtained are reviewed and evaluated.

FINDINGS: In examining the stylistics of the layers of phonetic, lexical, syntactic, rhetorical and ideological elements of Hamzeh's poems, we see the stylistic features that are specific to children's poetry and increase the poetry of children's poetry; Because the word child binds poetry to certain rules and principles, the violation of which, as a departure from the ultimate goal of poetry, is to cultivate childish poetry.

CONCLUSION: The result of the research shows that the poet has been more successful in the side and inner music of the vocal layer. In the lexical layer for his young audience, he has used more sensory and slang words and has used a variety of words. It has also shown a greater tendency for descriptive compounds than for additional compounds. In the syntactic layer, the structure of the sentences is simple and most of the verbs are placed at the end of the sentence, while the noun verbs (attributes) are used much less. In the rhetorical part, the most important arrays used by the poet have been discernment, appropriateness and contradiction, and he has used metaphors and allusions in a limited number. In the ideological layer, we see the poet's attention and nobility to all the affairs of the child, and this shows the feminine sense and motherly responsibility of this capable poet. Also in her poetry there are innovations in the names of sounds, especially the names of sounds for children, the use of words for children and new and new similes.

DOI: [10.22034/bahareadab.2023.15.6733](https://doi.org/10.22034/bahareadab.2023.15.6733)

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF TABLES	NUMBER OF FIGURES
 21	 4	 0

مقدمه

سبک در متون ادبی روشی را گویند که شاعر یا نویسنده برای بیان موضوع خویش برمگزینند. به عبارت دیگر سبک شیوه نوشتن اوست. شاعر یا نویسنده بواسطه سبک، در همه مراحل از انتخاب موضوع تا نوع کلمه‌ها، لحن و سیاق تألیف عناصر گوناگون، تأثیر خود را بجا میگذارد (داد، ۱۳۹۰: ۲۷۵). سبک در سنت ادبی نوع زبان نثر یا نظم است؛ یعنی شیوه بیان مطلب نویسندگان یا سخنوران (آبرامز، ۱۳۹۴: ۳۶۵). در این راستا بهترین ابزار تجزیه و تحلیل متن، استفاده از الگوی لایه‌ای است. فتوحی در کتاب «سبک‌شناسی؛ نظریه‌ها، رویکردها و روشها» سطوح و واحدهای تحلیل در زبان را در پنج لایه آوایی، واژگانی، نحوی، بلاغی و ایدئولوژیک بررسی میکند. وی معتقد است «وقتی متن را در پنج لایه مختلف تحلیل کنیم، مشخصه‌های برجسته سبک و نقش و ارزش آنها در هر لایه جداگانه مشخص میشود. این روش، کشف و تفسیر پیوند مشخصه‌های صوری متن با محتوای آن را آسانتر میسازد؛ زیرا سهم و نقش هر بخش از زبان در شکل دادن به سبک بروشنی نشان داده میشود. این شیوه، از آشفتگی تحلیل و تداخل داده‌ها و دیدگاه‌ها جلوگیری میکند و در هر لایه امکان کاربرد نگرگاه‌ها و روشهای مناسب را فراهم میسازد» (فتوحی، ۱۳۹۱: ۲۳۷). در این جستار برآنیم به سبک‌شناسی لایه‌ای اشعار رودابه حمزه‌ای، شاعر حوزه کودک و نوجوان، پردازیم. حمزه‌ای متولد سال ۱۳۴۳ شمسی است که از سیزده سالگی به علاقه خود به شعر پی برد و در سن بیست‌وشش سالگی نخستین مجموعه شعرش را برای دخترش سرود و به چاپ رساند. او در کنار شاعری با صدا و سیما و نشریات مختلف نیز همکاری دارد. هدف پژوهش حاضر این است که با کندوکاوی عمیق، ویژگیهای سبکی شعر خردسال این شاعر را در پنج لایه آوایی، واژگانی، نحوی، بلاغی و ایدئولوژیک بررسی کند و برای پرسشهای ذیل نیز پاسخ مناسبی بیابد:

برجستگیهای سبکی شعر حمزه‌ای، بیشتر در کدام لایه سبکی است؟

مهمترین عناصر آوایی سبک‌ساز اشعار حمزه‌ای چیست؟

مهمترین عناصر بلاغی سبک‌ساز در شعر حمزه‌ای کدامند؟

ضرورت و سابقه پژوهش

امروزه پژوهش درخصوص سبک و سبک‌شناسی در قالبها و شگردهای متنوعی صورت میپذیرد و ارتباط تنگاتنگ سبک‌شناسی با زبان‌شناسی و نقد ادبی و ایجاد موضوعات میان‌رشته‌ای، تحقیقات گسترده‌ای را سبب شده است؛ درنتیجه آثار دوره‌های مختلف با دیدگاه‌های نوین بررسی و تجزیه و تحلیل شده است. در این مجال با توجه به عنوان مقاله به معرفی پژوهشهایی که در زمینه سبک‌شناسی سروده‌های کودک و نوجوان انجام شده است خواهیم پرداخت:

خلیلی جهان‌تیغ و زندوانی (۱۳۹۰) در مقاله «سبک‌شناسی اشعار کودک و نوجوان عباس یمینی شریف»، با تکیه بر کتاب کلیات سبک‌شناسی سیروس شمیسا، اشعار یمینی شریف را از سه دیدگاه زبانی، فکری و ادبی مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه رسیده‌اند که سادگی و روانی مهمترین ویژگی زبانی شعر وی است و تخیل در شعر وی ضعیف است. با اینهمه تشخیص و تشبیه در شعر وی دیده میشود. همچنین وجود پیامهای اخلاقی و تربیتی درباره رفتارهای فردی و اجتماعی که بشکلی مستقیم به کودک انتقال داده میشود، سطح فکری وی را تشکیل میدهد.

صادق‌زاده و زارع بیدکی (۱۳۹۳) در مقاله «بررسی اصلیت‌ترین ویژگی‌های زبانی و تصویرآفرینی در اشعار رحماندوست»، مصطفی رحماندوست را از شاعران شاخص و چندوجهی شعر کودک در ایران بشمار آورده‌اند که اشعار وی از ویژگی‌های سبک شخصی، بویژه تصویرآفرینی، برخوردار است. نویسندگان پس از معرفی کوتاه زندگی، آثار و فعالیت‌های ادبی و فرهنگی شاعر، به اصلیت‌ترین ویژگی‌های زبانی، تصویرآفرینی، شیوه روایی و واقعگرایی و بیان خاص شعر آیینی وی در بیست مجموعه شعرش پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که تصویرآفرینی‌های رحماندوست بیشتر از طریق حس‌آمیزی و عناصر و واژگان مربوط به حس بینایی و شنوایی، متناقض‌نما، افعال و اصطلاحات محاوره‌ای، عامیانه و بومی، قیده‌های ابداعی، نامگذاری‌های جدید، انواع برجسته‌سازی و هنجارگریزی زبانی و موسیقی کلامی، بویژه انواع تکرار و ایجاز و اطناب‌های مناسب صورت گرفته است.

رضایی دیل و نظری (۱۳۹۸) در مقاله «بررسی سبکی قصه‌های منظوم ناصر کشاورز» چهل‌ودو قصه منظوم این شاعر شعر کودک را در سه بخش زبانی، داستانی و شعری بررسی و تحلیل نموده‌اند. نتایج بررسی‌های آنان نشان داده مهم‌ترین مسائل اثرگذار بر موفقیت بعضی از قصه‌های منظوم کشاورز و ناموفق بودن برخی دیگر، ویژگی‌های زبانی و عناصر شعری آنها بوده و عناصر داستانی تأثیر کمتری در این مسئله داشته است.

محمودی و کیچی (۱۳۹۲) در مقاله «سبک‌شناسی کاربرد تصاویر تشبیهی در شعر کودک و نوجوان»، با هدف بررسی سبک کاربرد تصاویر تشبیهی در آثار کودک و نوجوان، تشبیه را در اشعار مصطفی رحماندوست و افسانه شعبان‌نژاد بررسی نموده و دریافتند که نوع مشبه‌به‌های بکارگرفته‌شده، پراکندگی تشبیهات گسترده و فشرده و انواع تشبیه از لحاظ تعداد طرفین، از تفاوت‌های سبکی بین شاعران شعر کودک و نوجوان از یکدیگر است و ویژگی‌هایی مانند حسی و مفرد بودن طرفین تشبیه و وجه‌شبه، از موارد شباهت اشعار این گروه‌های سنی با یکدیگر است.

روش مطالعه

شیوه پژوهش در این تحقیق، کیفی و از نوع تحلیل محتواست. اطلاعات موردنظر از منابع کتابخانه‌ای و سایتهای معتبر اینترنتی است. اطلاعات از طریق ابزار فیش گردآوری شده است و اطلاعات و آمارهای بدست‌آمده مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است. محدوده پژوهش هم مجموعه‌های زیر از رودابه حمزه‌ای است که همگی جزو گروه سنی الف بشمار می‌آیند:

«فیل کوچولو لالایی»، «جیکان جوجو لالایی»، «شب شده وقت خوابه»، «میومیو لالایی»، «کوچولو یه جوجو داره»، «کی بود؟ کی بود؟»، «کوچولو زیاد باهوشه»، «کوچولو به‌به میخوره» و «کوچولو نانای نای میکنه».

بحث و بررسی

سبک‌شناسی لایه‌ای اشعار رودابه حمزه‌ای

لایه آوایی

از نظر فیزیکی آوا عبارت از صوتی است که بر اثر خروج هوا از ششها (و گاهی بر اثر ورود هوا) و برخورد با بعضی قسمتهای اندامهای گویایی حادث شود (نجفی، ۱۳۸۰: ۵۰). صوت یا آوا در کلیت خود عناصر سازنده زباند، اما در این پژوهش بررسی تخصصی مباحث آوایی در زبان‌شناسی منظور نظر نیست، بلکه در سبک‌شناسی آوایی، نحوه کاربرد واحدهای آوایی (صدا، آهنگ) در موقعیتی زبانی و نقش و کارکرد بیانی آواها و اصوات در زبان مورد بررسی قرار میگیرد؛ ازاینرو تغییرات آوایی به عناصر صوری زبان محدود نمیشود، بلکه نظام معنایی آوایی در تغییرات

معنایی جمله و آهنگهای نحوی کلام نیز دارای اهمیت بسیار است. تحلیل آوایی سبک به الگوهای صوتی و شیوه تلفظ در زبان گفتار و نوشتار نظر دارد و در پی پاسخ به این پرسش است که کاربرد خاص الگوهای آوایی و واجی زبان تا چه اندازه میتواند گفتار شخص را برجسته کند و به آن شکل خاصی بدهد؛ بگونه‌ای که با شکلهای عادی سخن و زبان معیار متفاوت شود (ر.ک: فتوحی، ۱۳۹۱: ۲۴۳).

از آنجاکه لایه‌های آوایی سبک، صورتهای زیبایی‌شناسانه برجسته‌ای را میسازند، در تحلیل این لایه از عروض و بدیع برای بررسی نظام آوایی استفاده کرده‌ایم؛ بنابراین یکی از اهداف اصلی پژوهش در این بخش، تجزیه و تحلیل آوایی سبک شعری رودابه حمزه‌ای است. مؤلفه‌های آوایی در این جستار از سه منظر موسیقی بیرونی، کناری و درونی بررسی میشود.

موسیقی بیرونی: در موسیقی بیرونی سخن از وزن است. وزن در شعر دارای اهمیت فراوانی است، بویژه در شعر کودکان و آموزش کودکان. اسپنسر میگوید: «وزن وسیله‌ای برای صرفه‌جویی در توجه ذهن بشمار میرود و لذتی که از آن حاصل میشود، نتیجه آنست که چون کلمات طبق ضرب و وزنی معهود و آشنا با هم تلفیق شود، ذهن آنها را آسانتر ادراک میکند و از کوششی که باید برای حفظ و ضبط مجموعه‌ای از کلمات به کار برد تا روابط آنها را با یکدیگر و سپس معنی با کلام دریابد، کاسته میشود» (به نقل از علیپور، ۱۳۷۹ الف: ۵۰).

وزن در شعر نوعی تناسب به همراه دارد. تناسب اگر در مکان واقع گردد، قرینه و اگر در زمان واقع شود، وزن خواهد بود. تناسبها در مجموع لذت تولید میکنند. کودکان تا قبل از فراگرفتن علم بصورت رسمی، یعنی قبل از رفتن به مدرسه، به آهنگ کلمات توجه بیشتری دارند و بدینگونه علاقه آنان به ترانه‌های عامیانه، قافیه‌بازی و شعرهای مهمل در این دوره بیشتر است. وزن شعر باید در دوره خردسالی، بیشتر هجایی باشد تا عروضی؛ زمانی که سن کودکان کمی بالا برود، با شعر رسمی و وزن عروضی ارتباط بیشتری برقرار میکنند؛ بنابراین شعر کودک در زمان خردسالی و تا قبل از شش‌سالگی بیشتر شنیداری است و بر آهنگ و وزن هجایی استوار است. اشعار خردسال رودابه حمزه‌ای بیشتر هجایی است. وزن شعر در سروده‌های وی متغیر است و یافتن ارکان عروضی یکسان در آن دشوار. بعنوان مثال در شعر «کوچولو یخورده بد شده» از مجموعه «کوچولو نانای نای میکنه» نمیتوان به نظمی در وزن دست یافت.

کوچولو یه خرده بد شد U-U---

یه کار بد بلد شد U-U-U--

مامان جونش یه برگ زرد رو چیده U-U-U-U----

کوچولو کارش رو دیده U-U-----

حالا دیگه هر جا که گلدون میبینه U----U—U—U—

برگاشو تا دونه آخر میچینه U----UU--U--

و یا در شعر زیر از مجموعه «فیل کوچولو لالایی»

آقای رفتگر تا صبح بیداره/ یه عالمه کار داره U-U-UU-UU--U---U-U--

خش خش خش، ریز ریز ریز/ کوچه رو میکنه تمیز -UUU-UU-U-U-U-----

خورشید خانم میتابه/ آقای رفتگر میره میخوابه U--U—U—U—U-----

در بهترین شرایط باز هم یکی دو هجا کم یا زیاد دارد؛ مثلاً در شعر زیر، که در ظاهر بدون مشکل بنظر میرسد، کم و زیاد بودن هجاها آن هم در میانه ارکان وجود دارد.

U---U---	کوچولو یه جوجو داره
U---U--	جوجوی ترسو داره
UUU---U--	میخواد اونو ناز کنه
UUU-U-U-	بال اونو باز کنه
U--U-UU-	جوجه هه زود درمیره
U---U-U-	جیک جیک و پرپر میره

هر خواننده‌ای می‌تواند نقص مصرعها را در تقطیع، درک کند. این امر نشان می‌دهد حمزه‌ای خود را درگیر وزن شعری نمی‌کند و اوزان را تا آن حد بکار می‌برد که شعر به گوش کودک آهنگین بنظر برسد و بهتر و راحتتر، آن را حفظ کند.

موسیقی کناری: در موسیقی کناری از قافیه، ردیف و انواع آنها سخن گفته می‌شود. بر همگان مبرهن است که قافیه پس از وزن اهمیت ویژه‌ای در تولید موسیقی دارد و هماهنگ‌کننده ذهن کودکان است و ذهن کودکان بیش از هر چیز به قافیه توجه دارد؛ بنابراین شاعران در سرایش شعر برای کودکان باید از قافیه‌های مناسب استفاده کنند. پس از قافیه، ردیف در ساخت تصاویر و تحرک و پویایی شعر کودک نقش مهمی دارد و چون مخاطب سن کمی دارد، معمولاً ردیفها بسیار کوتاه انتخاب می‌شود و هرچه ردیف کوتاهتر باشد، شعر جذابتر و گیراتر می‌شود. آنچه به موسیقی کناری شعر رودابه حمزه‌ای کمک می‌کند، انتخاب قافیه‌ها و ردیفهای مناسب است. مثلاً در شعر زیر هم قافیه و هم ردیف دیده می‌شود:

«شب شده وقت خوابه/ کوچولو باید بخوابه/ صدا میاد دنگ دنگ دنگ/ صدای چی؟ صدای زنگ/ کوچولو یهو چشماشو وا می‌کنه/ می‌خنده و قاقا قاقا می‌کنه» (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: الف: ۲). «خوابه و بخوابه، دنگ و زنگ، وا و قاقا» قافیه‌اند و فعل «می‌کنه» ردیف است.

«قورقوری عروسکی/ همش می‌خنده الکی / هی خودشو لوس می‌کنه/ کوچولو اونو بوس می‌کنه/ کوچولو اونو گاز می‌گیره/ ول می‌کنه، باز می‌گیره» (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ۱۲). در این شعر واژه‌های «عروسکی و الکی، لوس و بوس، گاز و باز» قافیه‌اند. همچنین افعال «می‌کنه و می‌گیره» ردیف بشمار می‌آیند. یا در شعر «کوچولو دلش پلو می‌خواد» از «مجموعه کوچولو که به به می‌خوره، غذاشو تا ته می‌خوره»، هم قافیه و هم ردیف بکار برده شده است: «کوچولو دلش پلو می‌خواد/ کباب می‌خواد، چلو می‌خواد/ کوچولو که دندون نداره/ باید که دندون درآره».

همانطور که از نمونه‌ها برمی‌آید، تمایل شاعر به استفاده از ردیف را میتوان دید. تنها مزیت و تأثیر ردیف، بویژه در شعر کودک، ارزش موسیقایی آن است. علاوه بر قافیه، ردیف تأثیر آهنگین و موسیقی شعر را دوچندان می‌کند. چون در شعر کودک از اوزان کوتاه استفاده می‌شود و ضرباهنگ مزیت خوبی است، بهتر است از ردیفهای کوتاه استفاده شود؛ اما این بدان معنا نیست که در همه اشعار وی ردیف وجود دارد. گهگاه سروده‌هایی از وی دیده می‌شود که فاقد ردیف است؛ مثلاً شعر «کوچولو دست دسی می‌کنه» و «کوچولو بوس بلد شده» از مجموعه «کوچولو نانای نای می‌کنه» و شعر «کوچولو تو خواب رفته دَذر» از مجموعه «شب شده وقت خوابه» و شعر «کوچولو داری چی می‌خوری؟» از مجموعه «کوچولو که به به می‌خوره».

اکنون به بررسی انواع ردیف و قافیه در سروده‌های حمزه‌ای می‌پردازیم.

الف) قافیه: همانطور که میدانیم، قافیه مهمترین ابزار قدرت شاعر در خلق موسیقی در بخش کناری شعر است؛ بطوریکه نقش مهم و غیرقابل انکاری در انتقال و القای مفاهیم به خواننده دارد. برای درک ارزش موسیقی کناری

شعر، باید به ترکیب هجاهای قافیه توجه کرد. هجاهای قافیه در واقع مقدار و کیفیت موسیقی حاصل در این بخش را مشخص میکند. بدون شک هجاهایی که در ساختمان آنها مصوت‌های بلند به کار رفته است، دارای کشش موسیقایی بیشتری هستند؛ اما هجاهایی مانند CV و CVC، اگر وزن شعر بلند باشد، قدرت موسیقایی کمتری خواهند داشت؛ زیرا فاصله زمانی بیشتری بین واژه‌های قافیه ایجاد میشود. انواع هجای قافیه در شعر حمزه‌ای بصورت زیر است:

- صامت + مصوت کوتاه (CV): پوشیده و سفیده (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ۷)، چیده و دیده/ میبینه و میچینه (همان: ۹).
 صامت + مصوت بلند (C $\tilde{V}$): ملوسی و عروسی/ وا و نانا (همان: ۷) پشمالو و کوچولو (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ج: ۱۲).
 صامت + مصوت کوتاه + صامت (CVC): بد و بلد (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ۹)، زنگ و زرنگ (همان، ص: ۳).
 صامت + مصوت بلند + صامت (C $\tilde{V}$ C): ریزریز و تمیز (حمزه‌ای، ۱۳۹۸: الف: ۱۰)، ملوچ و قوروج (حمزه‌ای، ۱۳۹۷: ۴)، تگون و اون/ خندون و دندون (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ۹)، جیب و سیب (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ج: ۹).
 صامت + مصوت بلند + صامت (C $\tilde{V}$ CC): ماست و خواست (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ب: ۴).

جدول (۱) بسامد انواع هجای قافیه در اشعار رودابه حمزه‌ای

ردیف	نوع هجای قافیه	بسامد	درصد
۱	CV	۶۶	۳۴,۷
۲	C $\tilde{V}$	۴۳	۲۲,۶
۳	CVC	۲۵	۱۳,۱
۴	C $\tilde{V}$ C	۴۹	۲۵,۷
۵	CVCC	۶	۳,۱
۶	C $\tilde{V}$ CC	۱	۰,۵
۷	جمع کل	۱۹۰	۱۰۰

با توجه به جدول، هجای CV بیشترین بسامد و بعد از آن هجاهای بلند C $\tilde{V}$ C و C $\tilde{V}$ در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

از دیگر مباحث مربوط به قافیه، بدیعی بودن آن است. «مقصود از قافیه بدیعی، قافیه‌ای است که در آن یکی از صناعات ادبی از قبیل اعنات و تجنیس یا نوآوری و ابداعی اعمال شده باشد» (شمیسا، ۱۳۸۶: ۱۲۷). قافیه اگرچه بتهایی از موسیقی برخوردار است، اگر در میان قافیه‌ها از صنایع بدیعی استفاده شود، موسیقی آن افزونتر خواهد شد. قافیه بدیعی، بخصوص بدیع لفظی، موسیقی کناری شعر را غنیتر میکند. تسلط بر این قافیه‌ها، نشانه قدرت شاعری و تسلط شاعر بر فنون و صناعات ادبی است. تجنیس از مهمترین انواع قافیه بدیعی در شعر حمزه‌ایست که در ذیل به انواع آن در قافیه‌ها اشاره میشود.

جناس مزید: بیداره و داره (حمزه‌ای، ۱۳۹۸: الف: ۱۰)، آب و خراب (حمزه‌ای، ۱۳۹۵: ۷).

جناس زائد: «بد و بلد» (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ۷)، زنگ و زرنگ (همان: ۳).

جناس لاحق: به دو صورت دیده شده است. گاه بصورت اختلاف در اول کلمه: نازی و بازی (حمزه‌ای، ۱۳۹۷: ۱)، بالش و حالش (همان، ۱۰)، دنگ و زنگ (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: الف: ۲)، بوس و لوس (همان: ۴)، نازه و تازه/ هیس و

خیس (همان: ۷) و گاه اختلاف در وسط کلمه: بیچاره و بیداره (حمزه‌ای، ۱۳۹۸ الف: ۴)، بشین و ببین (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ه: ۳).

تضاد: تضاد در قافیه تنها در دو مورد دیده شده است: برمیداره و میذاره دو بار بعنوان قافیه به کار رفته‌اند. یکی در شعر «کوچولو میخواد ماست بخوره» از مجموعه «کوچولو که بهبه میخوره» و در شعر «کوچولو که چادر میپوشه» از مجموعه «کوچولو زیادی باهوشه».

جدول (۲) بسامد انواع قافیه‌های بدیعی در اشعار رودابه حمزه‌ای

ردیف	انواع قافیۀ بدیعی	بسامد	درصد
۱	جناس مزید	۲۷	۳۶٫۹
۲	جناس زائد	۳	۴٫۱
۳	جناس لاحق	۴۱	۵۶٫۱
۴	تضاد	۲	۲٫۷
۵	جمع کل	۷۳	۱۰۰٫۰

ب) ردیف: کارکرد هرگونه ردیف در ایجاد موسیقی متفاوت است؛ بگونه‌ای که ردیفهای فعلی، نسبت به سایر انواع ردیف، موسیقی بیشتری خلق میکنند و معمولاً بیشترین بسامد را در شعر دارند. انواع ردیف در شعر حمزه‌ای بدین صورت است:

ردیف فعلی: نکن (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ه: ۵)، کن (حمزه‌ای، ۱۳۹۷ ا: ۱)، میکنه (همان: ۳)، میاد و میخنده (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ الف: ۵)، داره و کنه و میره (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ه: ۲)، بده (همان: ۳)، شده (همان: ۱۰)، بود (حمزه‌ای، ۱۳۹۵ ا: ۳)، گرفت (همان: ۹)، داره میپوشه (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ج: ۶)، شد (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ د: ۹). با توجه به نمونه‌ها، حمزه‌ای در ردیف، انواع افعال مضارع، ماضی، امر و نهی را به کار برده است.

ردیفهای غیرفعلی: این نوع ردیف در شعر حمزه‌ای، اسم و ضمیر را دربر گرفته است، البته حمزه‌ای در ردیف تنها ضمیر متصل «ش» را به کار برده است.

لالایی (حمزه‌ای، ۱۳۹۷: ۷)، لالالا (حمزه‌ای، ۱۳۹۸ ب: ۸)، ش (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ه: ۳) و (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ج: ۱). ردیفهای گروهی: باباش (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ الف: ۹) که ترکیبی از اسم و ضمیر است و سنگینه (=سنگین است) (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ج: ۱۱-۱۲) که ترکیبی از صفت و فعل اسنادی است.

جدول (۳) بسامد انواع ردیف در اشعار رودابه حمزه‌ای

ردیف	انواع ردیف	بسامد	درصد
۱	فعلی	۴۷	۷۳٫۴
۲	غیرفعلی	۱۴	۲۱٫۸
۳	گروهی	۳	۴٫۶
۴	جمع کل	۶۴	۱۰۰٫۰

جدول بالا نشان می‌دهد که استفاده فراوان حمزه‌ای از ردیفهای فعلی، موسیقی بیشتری در شعر وی ایجاد کرده است.

موسیقی درونی لفظی: آرایه‌هایی چون تکرار، جناس، موازنه، و ترصیع، موسیقی درونی لفظی شعر را ایجاد میکنند. این آرایه‌ها در شعر، با ایجاد هماهنگیهای لفظی و صوتی، موسیقی شعر را افزایش میدهند. هرچه سن کودک و نوجوان کمتر باشد، بهره‌گیری شاعر از این آرایه‌ها بیشتر است. تکرار به سه شکل تکرار واج، واژه یا گروه‌واژه است که در شعر بگونه‌ای که بر موسیقی درونی بتواند بیفزاید و تأثیر سخن را بیشتر کند، ارزشمند است. تکرار در شعر حمزه‌ای به هر سه شکل یادشده وجود دارد.

تکرار واج: این نوع تکرار به دو شکل همحروفی و همصدایی دیده شده است. بعنوان مثال در شعر «جیرجیرک بیچاره/ شب تا سحر بیداره/ طفلکی خواب نداره/ روی درخت انجیر/ تا صبح میخونه جیرجیر» (حمزه‌ای، ۱۳۹۸ الف: ۴) همصدایی مصوت بلند «ای» دیده میشود یا در شعر «کوچولو زیادی باهوشه/ میخواد که شلوار بپوشه/ با دست میره تو شلوار/ شلوار ناز زیپ‌دار/ نمیتونه بپوشه و آخرش/ شلوارشو میندازه روی سرش» (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ج: ۱)، همحروفی صامت «ش» دیده میشود. همچنین است همحروفی صامت «ق» و همصدایی مصوت بلند «آ» در شعر «کوچولو قاقا میخوره با قاشق» از مجموعه «کوچولو که به به میخوره»؛ همحروفی صامت «ن» و همصدایی مصوت بلند «ای» در شعر «فیل کوچولو لالایی» از مجموعه «فیل کوچولو لالایی».

تکرار واژه: این نوع تکرار نیز در مجموعه‌های مورد بررسی فراوان دیده شده است. تکرار «خش» و «ریز» در شعر «آقای رفتگر» از مجموعه «فیل کوچولو لالایی»؛ تکرار «کتاب» که از نظر نوع اسم است در شعر «کتاب کجا میخوابه» از مجموعه «جیکان جوجو لالایی»؛ تکرار «خواب»، «باباش» و «تو» در شعر «کوچولو از زیر پتو درمیره» از مجموعه «شب شده وقت خوابه»؛ که دو کلمه «خواب» و «بابا» اسم و «ش» و «تو» ضمیر هستند. تکرار گروه‌واژه: در این نوع تکرار، شاعر گروهی از واژه‌ها را تکرار میکند. مانند تکرار «کلاغ سیاه قارقاری» در شعر «کلاغ بخواب تا فردا» از مجموعه «شب شده وقت خوابه» یا تکرار «کوچولو اونو» در شعر «قورباغه کوچولو» از مجموعه «کوچولو یه جوجو داره»؛ تکرار «دست دسی دست» و «دنگ دنگ دنگ» در شعر «کوچولو دست دسی میکنه» از مجموعه «کوچولو نانای نای میکنه»؛ و تکرار «کی بود؟» در شعر «کی بود؟ کی بود؟ من نبودم درخت بود» از مجموعه «کی بود؟ کی بود؟».

موازنه و ترصیع: موازنه در برخی ابیات شعر حمزه‌ای دیده میشود. بعنوان مثال در این ابیات «گر به به میخوره/ غذاشو تا ته میخوره» (۱۳۹۶ ب: ۱۰)، یا «ژاکتو اون‌وری داره میپوشه/ شبیه روسری داره میپوشه» (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ج: ۶)، «یادش میاد آب میخواد/ بازی میخواد تاب میخواد» (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ الف: ۳)، موازنه بکار رفته است. یک مورد هم در بیت «آبش میدیم میخنده/ تابش میدیم میخنده» (همانجا) ترصیع دیده شده است.

جناس نیز از آرایه‌های تأثیرگذار در موسیقی درونی اشعار حمزه‌ای بوده است. جناس مضارع میان «زنگ» و «دنگ» و جناس مزید میان «خوابه» و «یخوابه» در شعر «کوچولو باید بخوابه» از مجموعه «شب شده وقت خوابه»، یا جناس مُذیل بین «آبه» و «آب» در شعر «ماهی جونم بگیر بخواب» و جناس مزید بین «رنگ» و «وارنگ» در شعر «مدادرنگی لا لا کرد» از مجموعه «میو میو لالایی»، جناس مطرّف میان «جوجو» و «جوجه» در شعر «جوجه کوچولو» و جناس لاحق میان «بین و بشین» در شعر «توپ کوچولو» از مجموعه «کوچولو یه جوجه داره»، و جناس لاحق میان «دون» «اون» و «نون» و جناس مُذیل بین «با» و «باید» در شعر «کوچولو که قاقا میخوره» از مجموعه «کوچولو که به به میخوره». تعداد این جناسها ۶۷ مورد بوده است که یک مورد هم جناس تام دیده

شد، در این شعر: «کی بود؟ کی بود؟ من نبودم، درخت بود / ... بیخودی، داد و بیداد / از اون بالا هولم داد» از مجموعه (کی بود؟ کی بود؟)، البته لازم به ذکر است جناسهایی که در این بخش قرار میگیرد از جناسهای ذکرشده در بخش قافیه‌های بدیعی جداست.

جدول (۴) بسامد انواع موسیقی درونی لفظی در اشعار رودابه حمزه‌ای

ردیف	نوع موسیقی درونی	بسامد	درصد
۱	انواع تکرار	۸۳	۵۲٫۸
۲	موازنه و ترصیع	۶	۳٫۸
۳	انواع جناس	۶۸	۴۳٫۳
۴	جمع کل	۱۵۷	۱۰۰

با توجه به آمار ذکرشده در جدول، انواع تکرار و بعد از آن انواع جناس پربسامدترین مؤلفه موسیقی درونی لفظی اشعار حمزه‌ای را تشکیل میدهد.

لایه واژگانی

بعد از واج و تکرار که بترتیب کوچکترین واحد زبانند، واژه‌ها قرار میگیرند. واژه‌ها واحدهای معناداری هستند که برای انتقال مفاهیم در زنجیره گفتار به کار میروند. مهمترین کار سبک‌شناس بررسی واژه‌های متن است. «بسیاری سبک را هنر واژه‌گزینی میدانند. بخش عمده‌ای از سرشت سبک‌شناس را نوع گزینش واژه‌ها میسازد. واژه‌ها ایستا و منجمد نیستند؛ بلکه جاندار و پویا هستند، تاریخ و زندگینامه دارند، حتی شخصیت و شناسنامه و بار عاطفی و فرهنگی دارند، برخی ثابت و انعطاف‌پذیرند و برخی بر اثر فشار بافتهای مختلف تغییر شکل و معنا میدهند و جدال و انگیزشی مدام برای تخیل نویسنده ایجاد میکنند» (فتوحی، ۱۳۹۱: ۲۴۹).

مطالعه سبک‌شناسانه واژگان در شعر یک دوره، مهم و دشوار است؛ زیرا بسامد زیاد برخی کلمات مبتنی پشتوانه فرهنگی و رویکرد ویژه ایدئولوژیک شاعران آن دوره است. «گاهی بسامد برخی لغات در آثار شاعری توجه‌برانگیز است؛ ازاینرو در تعیین سبک شخصی راهگشاست. یا هنرمند رفتار ذهنی خاصی با برخی کلمات دارد؛ یعنی معنی خاص یا احساس خاصی را به آنها تزریق میکند مانند ببر بیان، دیو سفید در شاهنامه یا رند و پیر مغان در شعر حافظ. بطور کلی میتوان گفت برخی نویسندگان به لغات خاصی علاقه دارند و به بهانه‌های مختلف آن را تکرار میکنند. لغت موردعلاقه لزوماً از لغات کلیدی متن نیست» (شمیسا، ۱۳۷۲: ۱۵۳). این را باید دانست که کودکان از طریق شعر واژه‌ها را درک میکنند. دونا نورتون نویسنده کتاب «شناخت ادبیات کودکان» در اینباره میگوید: «شعر دریافتهای تازه‌ای از جهان به دست میدهد. کودکان میتوانند از رهگذر شعر، نیروی واژه‌ها را کشف کنند، همان نیرویی که شاعر توانایی آزاد کردن آن را دارد» (نورتون، ۱۳۸۲، ج ۲: ۳۴۷).

در این بخش از سبک‌شناسی، کلمات فارسی، بومی، وسعت یا قلت واژگان، کلمات مترادف و تکراری، حسی، انتزاعی، رنگها، کلمات ابداعی، انواع صفت، گروه‌های وصفی، گروه‌های اسمی، ترکیبهای انتزاعی، عموم و خصوص، عامیانه و شکوهمندی، کهنگرایی، واژه‌سازی، کلمات پرکاربرد شخصی، رمزگان دینی- زاهدانه، نهاد علم، حکومت و شاخصها بررسی میشود.

در اشعار رودابه حمزه‌ای دو ویژگی مهم در کلمات به چشم می‌خورد؛ یکی حسی بودن کلمات و دیگری محاوره‌ای بودن.

الف) حسی بودن کلمات: قریب به یقین میتوان گفت که همه کلمات مورداستفاده این شاعر، حسی است؛ زیرا مخاطبان او خردسالانند و درک مفاهیم عقلی برایشان سنگین است و شاعر کلماتی را بکار میبرد که کودک با حواس خود درک میکند، آنها را میبیند، میشنود، میبوید، میچشد یا لمس میکند. در این میان شاعر سعی کرده انواع کلمات حسی را بکار برد.

طبیعت: صبح، شب، سحر، ظهر، باد، باران و برف، خورشید، تپه، گل و درخت و برگ.

حیوانات: فیل، جیرجیرک، کلاغ، جوجه، لاک‌پشت، مورچه، قورباغه، گربه، گوزن.

انواع پوشیدنی: شلوار، بلوز، پیراهن، دامن، ژاکت، جوراب، روسری، چادر، پالتو و کفش.

انواع خوردنی و چشیدنی: غذا، به به، قند، قاقا، نون، آب، ماست، آلبالو، میوه، کباب، چلو، شیر، سوپ، آب‌نبات.

انواع اشیاء: جاروبرقی، گلدون، عروسک، توپ، جفجغه، شونه، ماشین، پازل، پستونک، روروئک، مسواک، پتو، بالش، تخت‌خواب، قندون، قاشق، کاسه، مدادرنگی، کتاب، آبپاش، کمد، صندلی.

انواع رنگها: زرد، سبز، سفید، سیاه، آبی، سرخ، قرمز.

ب) محاوره‌ای بودن: حمزه‌ای ترجیح میدهد برای مخاطب خردسال، کلمات عامیانه به کار برد: بیاره، بخوابه، میبره، میبیره، بشه، تو (به جای داخل)، میخونه، نداره، گنده شی، میره، میتابه، مهربونه، درختو، پاشو، چشماشو، میبنده، میشه، مهربون، مامان جون، بابایی، کوچولو، نازه، میخنده، چی، یهو، دیگه، میبینه و میشینه، لونه، میخواد، جوجه‌هه، توپو، نشون، تکنون، میماله، هی، الکی، اون، زبون، باهوشه، شلوارشو، میندازه، پاش میکنه، کدومش، ژاکتو، اون‌وری، خوشگل، گربه‌هه.

ج) اسم صوت: یکی از هنرهای حمزه‌ای در بخش کلمات، استفاده فراوان از اسم صوت است. اسم صوت «لفظی مرکب است که معمولاً از طبیعت گرفته میشود و بیانگر صداهایی مانند صوت خاص انسان یا حیوان، صوت خواندن یا راندن حیوانات و صوت بهم خوردن دو شیء به یکدیگر است» (احمدی گیوی و انوری، ۱۳۸۶: ۲۴۳). هرچند این کلمات ظاهراً مرکب تلقی میشوند، چون به اجزای معنی‌دار تجزیه نمیشوند، جزو واژگان ساده بشمار می‌آیند که گاه صدای حیوانات است، همچون: جیرجیر (صدای جیرجیرک)، میومیو (صدای گربه)، قورقور (صدای قورباغه)، قارقار (صدای کلاغ)، و جیک‌جیک (آواز جوجه). گاه صداهایی است که از طبیعت برمیخیزد: هوهوهو (صدای باد) و خش‌خش (صدای برگ درخت)، و برخی مواقع از اشیاء برمیخیزد مانند: دنگ دنگ (زنگ)، قرقی قرقی (صدای جاروبرقی)، قان قان (صدای ماشین).

ترکیبها: در اشعار حمزه‌ای با ترکیباتی مواجه میشویم که گاه وصفی هستند و گاه اضافی؛ اما در اینجا سعی میکنیم از ترکیباتی سخن بگوییم که حکم تتابع اضافات یا تنسیق صفات پیدا میکنند. هرچند تعداد این ترکیبات بخاطر سن کم مخاطب در آثار شاعر چندان زیاد نیست، بااینحال شاعر به استفاده از تنسیق الصفات رغبت بیشتری نشان داده است؛ زیرا از ۲۳ مورد ترکیبات اینچنینی، نه مورد آن تتابع اضافات و ۱۴ مورد تنسیق الصفات بوده است.

تتابع اضافات: لباسِ مهمونی من (حمزه‌ای، ۱۳۹۷: ۷)، زیرِ لحافِ من (حمزه‌ای، ۱۳۹۵: ۷)، از تویِ حوضِ خونه‌مون (همان: ۹)، زیرِ پرِ مامان جون (حمزه‌ای، ۱۳۹۷: ۱)، رویِ درختِ انجیر (همان: ۴).

تنسيق صفات: گوزنِ نازِ کوچولو (حمزه‌ای، ۱۳۹۷: ۴)، به توپِ نازِ قلقلی (همان: ۳)، ماهیِ سرخِ کوچولو و گریهٔ نازِ پشمالو (حمزه‌ای، ۱۳۹۸ الف: ۱)، گل‌هایِ نازِ کوچولو (همان: ۸)، شلوارِ نازِ زیپ‌دار (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ج: ۱)، دامنِ نازِ تور‌توری و دامنِ سرخِ چین‌واچین (همان: ۳)، پیرهنِ نازِ خالدار (همان: ۴)، ژاکتِ بافتنیِ ناز (همان: ۶)، پالتویِ سبزِ پشمالو (همان: ۱۲).

لایهٔ نحوی

لایهٔ نحوی جملات چندان پیچیده نیست. ساختار اصلی بیشتر بشکل (مسند+ مسندالیه+ فعل ربطی) یا (فاعل+ مفعول+ فعل) است؛ «این کامیون (مسندالیه) بیدار (مسند) ه (=است و فعل اسنادی)/ بار (مفعول) میبره (فعل)، مباره (فعل)» (حمزه‌ای، ۱۳۹۸ الف: ۱). یعنی در اغلب جملات فعل در انتهای جمله قرار میگیرد؛ مگر در مواردی اندک مثلاً در این بیت «کوچولو داره یه پوشک/ میبند به عروسک» از مجموعهٔ «کوچولو نانای نای میکنه». همچنین جملات همه معلومند و جملهٔ مجهول دیده نشده است. همچنین جملات خبری بیش از دیگر انواع به کار رفته است، ولی انواع دیگر جملات نیز دیده شده است. مانند جملات پرسشی: «کی بود؟ کی بود؟ من نبودم» که نام مجموعه‌ای است که ابتدای همهٔ شعرهای آن با پرسش «کی بود؟ کی بود؟» آغاز میشود. یا شعر «کوچولو چرا میترسی؟» از مجموعهٔ «کوچولو نانای نای میکنه»، با این جملهٔ پرسشی شروع میشود: «کوچولو الان چی کار کرد؟»، در شعر «کوچولو میخواد بخوابه» از مجموعهٔ «شب شده وقت خوابه» میخوانیم «صدا میاد دنگ دنگ دنگ/ صدای چی؟ صدای زنگ؛ در مجموعهٔ «کوچولو نانای نای میکنه» شاعر وقتی از لباس سفید پوشیدن و آراستگی او صحبت میکند، سؤال میکند «میخوای بری عروسی؟». میتوان گفت بعد از جملات خبری با فاصله‌ای طولانی جملات پرسشی در جایگاه دوم قرار دارد. البته گاهی جملات تعجبی هم دیده میشود. مثلاً در شعر آینه، آینه برای کوچولو زبان‌درازی میکند که این مایهٔ تعجب وی میشود: «تنهایی بازی میکنه/ همش به من/ زبون‌درازی میکنه!» و یا شیطنت‌های کوچولو مایهٔ تعجب میشود: «آخ آخ آخ، کاسه رو بر میداره/ روی سرش میذاره!» (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ ب: ۴) و یا وقتی کوچولو سراغ قندان میرود و به قندها دست میزند، شاعر با لحن تعجبی میگوید: «کوچولو با دست قندی/ بازم داری میخندی!» (همان: ۲).

لایهٔ بلاغی

بلاغت که همان شیوایی و رسایی است، سبب تقویت ادبیت و زیبایی متن میشود. قدما بلاغت شعر را در سه حوزهٔ معانی، بیان و بدیع بررسی میکردند. در بیان، صورتهای خیالی؛ در بدیع، آرایشهای کلامی؛ و در معانی، کیفیت معانی سخن به مقتضای حال و مقام بررسی میشد. «ارزش تمامی این مباحث تنها میبایست در ایجاد و خلق زیبایی در کلام و تشدید قدرت القایی و تأثیر کلام در شنونده و خواننده بررسی میشد که این جنبهٔ اصلی در حاشیهٔ بحث قرار می‌گرفت و نه در متن» (پورنامداریان، ۱۳۹۰: ۳۷۶).

عمده پژوهشهای سبک‌شناسی در متون نظم و نثر فارسی پیرامون ادبیت یا لایه‌های بلاغی صورت می‌پذیرد. «مطالعات سطح بلاغی زبان، سهم زیادی در سبک‌شناسی ادبی دارند. در ادبیات شعری، ادبیت متن و عبور از زبان به ادبیات از رهگذر کاربرد شگردهای بلاغی بویژه زبان مجازی صورت می‌گیرد» (فتوحی، ۱۳۹۱: ۳۰۳). زبان‌شناسان معتقدند «در زبان پیوسته بسیاری از فنون بلاغی را به کار می‌بریم، بی‌آنکه متوجه باشیم آنها به نوعی «شفاف» شده‌اند. این به اصطلاح «شفاف‌شدگی» باعث میشود ما آگاهانه متوجه نشویم که چگونه فنون بلاغی ما را به

شیوه‌های غالب تفکر در جامعه پیوند می‌زنند» (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰؛ نقل از سجودی، ۱۳۸۷: ۶۰). موضوع اصلی سبک‌شناسی در لایه بلاغی «چگونگی کاربرد بلاغی و صورتهای مجازی زبان است. تمهیداتی که نویسنده در این شیوه از سبک‌شناسی در نظر می‌گیرد، در سه سطح موسیقی زبان (عروض، بدیع و قافیه)، بیان، و دلالت‌های ثانوی جمله (معانی‌النحو) است (فتوحی، ۱۳۹۱: ۳۰۳). فتوحی تمهیدات بلاغی و صورتهای مجازی را به مباحث جزئیتری دسته‌بندی میکند و مباحث اصلی سبک‌شناسی بلاغی را در «سبک در برونه و درونه زبان، صناعات معنایی و تفاوت‌های سبکی (سبک تشبیهی، تمثیلی، نمادگرا، آبرونیک)، استعاره و سبک (نگرگاه صورتگرا، نگرگاه شناختی)، استعاره و شناخت (سازه‌های استعاره مفهومی، سلطه نگاهت استعاره بر سبک)، مقوله‌سازی استعاره‌شناختی (استعاره نو یا قراردادی، استعاره جوششی یا کوششی، استعاره شخصی یا ایدئولوژیک، استعاره‌های خوشه‌ای یا گسسته، بنمایه و استعاره‌های شناختی)، نقشهای استعاره (انگیزش و اقناع، کتمان و پوشیدگی، نقش زیبایی‌شناسیک، آفرینشگری، تأویل و تفسیر، شناخت و معرفت‌بخشی، گسترش زبان، شخصی‌سازی زبان، پرسشهایی در تحلیل استعاره) میداند» (همان: ۳۰۴). سیروس شیمسا ابزارهای بررسی متون در لایه بلاغی را چنین مواردی میداند: «مسائل علم بیان از قبیل تشبیه، استعاره، کنایه، مجاز، سمبل، مسائل بدیع معنوی، ایهام، تناسب بطور کلی زبان ادبی اثر و انحرافهای هنری و خلاقیت ادبی در زبان؛ جز اینها بررسی نوع ادبی اثر (حماسه، تراژدی و غنا) و وفاداری یا تصرف نویسنده در قراردادهای ادبی، قوالب شعر و مسائل علم معانی» (شمیسا، ۱۳۷۲: ۱۵۹).

آرایه‌های بیانی: شاعر شعر کودک وقتی اراده میکند از صورتهای خیال استفاده کند، باید تمام دقت و هوشیاری خویش را به کار گیرد تا کفه ترازوی بهره‌گیری از صور خیال با کفه دیگر یعنی دنیای خیال کودکان همخوانی داشته باشد. با توجه به اینکه مخاطبان رودابه حمزه‌ای گروه سنی الف یعنی خردسال هستند و چندان درکی از این صور و تخیل ندارند، برخی از این آرایه‌های بیانی یعنی تشخیص و در مواردی نادر تشبیه، هرچند ساده و ابتدایی در شعر وی دیده شده است.

تشبیه: تشبیه ساده‌ترین شکل و راه برقراری و نمایش پیوند میان اشیاء است. تشبیه در شعر کودک کاربرد فراوانی دارد؛ در واقع ذهن کودک قبل از تشخیص و تمیز هر صنعتی، با تشبیه انس می‌گیرد. شاعر شعر کودک باید در برقراری ارتباط میان پدیده‌ها و کشف شباهتهای موجود در آنها نهایت دقت و باریک‌بینی را داشته باشد. برقراری ارتباط و کشف شباهت میان پدیده‌ها باید متناسب با خیالهای کودکان در سنین مختلف باشد تا کودک بتواند براحتی با آن ارتباط برقرار کند و در کشف شباهتهای موجود بین اشیاء با شاعر همراه شود. تشبیه در شعر رودابه حمزه‌ای بدلیل مخاطبان خردسالش، انگشت‌شمار، ساده، محسوس و بدون ایهام است. مثلاً در شعر «کوچولو ژاکت داره» از مجموعه «کوچولو زیادی باهوشه» نوع ژاکت پوشیدن کوچولو به روسری پوشیدن مانند شده است که بدلیل ذکر ادات و وجه شبه، تشبیه از نوع مرسل و مفصل است. در این نمونه «کوچولو تو خواب میخنده/ لبهاشو مثل ماهی/ وامیکنه و میننده» از مجموعه «کوچولو نای نای میکنه» شاعر کوچولو را به ماهی مانند کرده است. وجه‌شبه این تشبیه باز و بسته کردن لبهاست؛ بنابراین تشبیه مرسل و مفصل است. همچنین در شعر «کی بود کی بود؟ من نبودم ماهی بود» از مجموعه «کی بود کی بود؟» ماهی مانند هاپو دست کوچولو را گاز می‌گیرد «کی بود؟ کی بود؟ من نبودم ماهی بود... / رفتم بهش کمک کنم/ یک دفعه مثل هاپوها/ از توی آب پرید بالا/ دست منو گاز گرفت/ جیغ کشیدم باز گرفت!» ماهی در گاز گرفتن به هاپو مانند شده است که مانند نمونه قبل هم ادات و هم وجه‌شبه ذکر شده، ازاینرو تشبیه مرسل و مفصل است. در همه این موارد هم مشبه و هم مشبه‌به حسی و

مفرد است. رودابه حمزه‌ای بدلیل سنین پایین مخاطبان سروده‌های خود، سعی در استفاده از عناصر محسوس و ملموس دارد.

همچنین در حوزه تشبیهات این شاعر، شاهد نوآوری‌هایی در برقراری تناسب و شباهت میان پدیده‌ها هستیم. همانندی کوچولو به ماهی در باز و بسته کردن لبها و نیز تشبیه ماهی به هاپو در گاز گرفتن، تشبیهی نو و ابتکاری است.

تشخیص: تشخیص از حذف مشبه‌به انسان بدست می‌آید. در شعر این شاعر تشخیص در جهت شخصیت بخشیدن به اجزای طبیعت صورت می‌گیرد. طبیعت است که همواره مخاطب شاعر قرار می‌گیرد، اجزای طبیعت به گفتگو با یکدیگر می‌پردازند و دارای عواطف انسانی هستند. این امر فضای شعر کودک را مملو از حرکت و نشاط کرده که کاملاً متناسب با نیازهای کودکان است.

جان بخشیدن به اشیاء در دنیای کودکان جایگاه والایی دارد. در ذهن کودک همه اشیاء جاندار هستند و تشخیص را در گفتار هر روزه کودکان با اشیاء و عناصر موجود در محیط میتوان لمس کرد. این امر بتدریج با بالا رفتن سن کودک کمتر میشود. شاعران کودک نیز متناسب با دنیای کودکان توجه زیادی به تشخیص در سرودن شعر برای کودکان داشته‌اند و تأثیر این کثرت کاربرد، در زیبایی و خیال‌انگیزی و تناسب آن با خیالهای کودکان نهفته است. در مجموعه «جیکان جوجو لالایی» چند بار این آرایه دیده میشود. در این شعر از جوجه خواسته میشود مانند انسان از خدا تشکر کند: «جوجه جونم لا لا کن/ تشکر از خدا کن» و در شعر «کتاب کجا می‌خواه»، کتاب مانند انسانی نیاز به خانه‌ای برای خواب دارد: «کتابخونه که خونه کتابه/ کتاب من باید اونجا بخوابه» و در شعر «لباس برو توی کمد»، لباس مهمونی به انسانی مانند شده که دوست دارد هر کجا دلش می‌خواهد، بخوابد: «لباس مهمونی من/ دلش می‌خواد/ رو صندلی، روی زمین/ هر جا که شد بخوابه». در مجموعه «کی بود کی بود؟» نیز چندین تشخیص دیده میشود: «کی بود کی بود؟/ من نبودم، درخت بود/ درخت سیب.../ گفت که یواش و بیصدا/ از شاخه‌ام بیا بالا» که شاعر فعل «گفتن» را که ویژه انسان است، به درخت سیب نسبت داده است و در شعر بعدی از همین مجموعه، مودی بودن را که صفت انسانی است، به قوری نسبت داده است: «قوری مودی مودی/ دست منو می‌سوزی؟». همچنین در شعر آینه، آینه همچون انسانی لجباز، لج میکند: «آینه خودش/ همش به من لج میکنه/ صورتشو کج میکنه» و در شعر «کی بود کی بود، من نبودم ماهی بود» ماهی همچون انسانی سخن می‌گوید که می‌خواهد از حوض بیرون بیاید: «ماهی خودش/ گفت که می‌خواد بیاد بیرون/ از توی حوض خونه‌مون».

آرایه تشخیص نوعی ورزش ذهن کودکان و موجب تقویت جنبه‌های خیالی آنهاست. اصولاً کودکان دوست دارند تمام موجودات بیجان را جاندار ببینند و ویژگیهای انسانی به آنها بدهند؛ مثل سخن گفتن ماهی یا درخت سیب، خوابیدن کتاب و لباس، لج کردن آینه، مودی بودن قوری و شکرگزاری جوجه در نمونه‌های بالا.

کنایه: از آرایه‌های کم‌کاربرد در شعر خردسال است که در مجموعه‌های مورد بررسی رودابه حمزه‌ای تنها دو مورد یافت شد. یکی در شعر «با قندهای شیرین شیرین/ همش دلم رو آب کرد/ دندونای قشنگمو خراب کرد» از مجموعه «کی بود کی بود؟»، دل کسی را آب کردن کنایه از «او را در انتظار و آرزوی چیزی قرار دادن» است. دیگری «چین انداختن در ابرو» در «ابروتو چین‌چین نکن» (حمزه‌ای، ۱۳۹۸ الف: ۵) که کنایه از اخم کردن و ناراحت شدن است.

آرایه‌های بدیعی

تضاد: تضاد در مجموعه اشعار رودابه حمزه‌ای، نسبت به دیگر آرایه‌ها بیشتر به کار رفته است. تضاد در «خواب و

بیدار» (همان: ۱) و (حمزه‌ای، ۱۳۹۸: ۳)، «شب و صبح» و «بالا و پایین» (حمزه‌ای، ۱۳۹۸: الف: ۵) و (حمزه‌ای، ۱۳۹۸: الف: ۸)، «وامیکنه و میبند» (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ۵: ۷)، «داره و ندار» (همان: ۱۰).
 تناسب: پرکاربردترین صنعت در سروده‌های حمزه‌ای تناسب یا مراعات‌النظیر است. این تناسب شامل عناصر طبیعت، حیوانات، اعضای بدن، اشیاء، لباس و ... میشود که نمونه‌های آن در ذیل آورده میشود.
 تناسب میان کامیون، بار، جاده، پنجر (حمزه‌ای، ۱۳۹۸: الف: ۱)، دست و پا و چشم (حمزه‌ای، ۱۳۹۷: ۱)، مدارنگی، مداد و جامدادی (حمزه‌ای، ۱۳۹۸: الف: ۳)، گل، گلخونه، آب و آبپاش (همان: ۸)، شب، لالا و خواب/ شب و سیاه/ لونه و کلاغ (همان: ۱۰)، شونه، مو، صاف، دونه دونه (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ۵).

جدول (۵) بسامد صنایع بلاغی در اشعار رودابه حمزه‌ای

ردیف	صنایع بلاغی	بسامد	درصد
۱	تشبیه	۳	۴,۲
۲	تشخیص	۱۱	۱۵,۴
۳	کنایه	۲	۲,۸
۴	تناسب	۳۳	۴۶,۴
۵	تضاد	۲۲	۳۰,۹
۶	جمع کل	۷۱	۱۰۰

لایه ایدئولوژیک

در اینباره باید گفت تفکر زنانه شاعر بر فضای اشعارش سایه افکنده است. زن به مقتضای زن و مادر بودنش، نسبت به مرد زمان بیشتری را در منزل سپری میکند. در شعرهای حمزه‌ای اغلب اشعار در فضای خانه اتفاق میفتد و در مواردی که درمورد حیوانات یا مشاغل میسراید، شعر از فضای خانه خارج میشود. او به مقتضای زن و مادر بودن، نگاهی همه‌جانبه به کودک، رشد و آموزش وی دارد. در مجموعه «کوچولو زیادی باهوش» از پوشیدن شلوار، دامن، پیرهن، جوراب، ژاکت، چادر، پیشبند، کفش و پالتوی کودک سخن میگوید و در مجموعه «کوچولو به به میخوره» از علاقه کودک به برداشتن قند از قندان و خوردن آن اشاره میکند. از شیر خوردن کودک، غذاهایی که باید بخورد و ... صحبت میکند و با زبان کودکانه از غذاهای او با عناوینی چون قاقا و به‌به و هام‌هام نام میبرد و به او یاد میدهد که غذاهای داغ، جیز و خطرناک است و باید آنها را فوت کند و بعد بخورد و حتی به او می‌آموزد اگر غذایش به زمین ریخت، هیچ وقت آن را به قصد خوردن، از روی زمین برندارد؛ زیرا آلوده و کثیف است.

در مجموعه «شب شده وقت خواب» به زود خوابیدن کودک، بهانه‌گیریها و مقاومت‌های وی برای خواب اشاره میکند. حتی از عوض کردن پوشک وی و بوسیدن قبل از خواب او سخن میگوید. او به کوچکترین مواردی که کودک یاد میگیرد و باعث شادی والدین میشود، اهمیت داده است؛ مانند یاد گرفتن بوسیدن (ر.ک: حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ۱۲) یا حرکت دادن سر و به اصطلاح سرسری کردن (همان: ۸). حتی ترس وی از برخی اشیاء و لوازم منزل مانند جاروبرقی را فراموش نمیکنند (همان: ۱-۲) و این نشان‌دهنده عاطفه و عشق مادر مسئول و مهربانی است که مسئولیت شاعری را نیز برعهده دارد.

شاعر در مجموعه‌های لالایی که شامل سه کتاب «فیل کوچولو لالایی»، «میومیو لالایی»، و «جیکان جیکان

لالایی» میشود، پا را از فضای خانه بیرون میگذارد و به بهانه لالایی به معرفی «کامیون و جاده، جیرجیرک، فیل و رفتگر»، در مجموعه «فیل کوچولو لالایی»؛ به معرفی «ماهی، گربه، گل و گلخونه و کلاغ سیاه» در مجموعه «میومیو لالایی»؛ و به معرفی «جوجه، گوزن، کتاب و لاک‌پشت» در مجموعه «جیکان جیکان لالایی» میپردازد.

نقاط ضعف و قوت و نوآوریهای حمزه‌ای

در آثار حمزه‌ای نیز مانند آثار بسیاری از شاعران کودک نقاط ضعف و قوتی دیده میشود که مورد بررسی قرار میگیرد.

نقاط ضعف: مهمترین ضعف سروده‌های حمزه‌ای در وزن اشعار اوست که در مبحث موسیقی بیرونی درباره آن صحبت شد. از دیگر موارد، ضعف تألیف شاعر است، مثلاً در بیت «قوری مودی مودی/ دست منو میسوزی» (حمزه‌ای، ۱۳۹۵: ۲)، شاعر بجای میسوزانی فعل میسوزی را به کار برده است که البته میتوان آن را استفاده از زبان کودکان دانست.

نقاط قوت: زبان شعر نقش مهمی در زیبایی آن دارد؛ برای همین شعر کودک باید زبانی کودکانه و امروزی داشته باشد. کاربرد کلمات کهن و قدیمی آن را از سادگی دور میسازد و سبب بی‌میلی کودک به شنیدن یا خواندن شعر میشود. زبان عامیانه و کودکانه در شعر کودکانی که هنوز به مدرسه نرفته‌اند بیشتر دیده میشود و آنها از اشعاری که به زبان عامیانه سروده میشوند بیشتر لذت می‌برند. «شعرهایی هستند که شاعران آن تلاش کردند با زبان محاوره و عامیانه شعر بسرایند و شاید اینگونه شعرها برای خردسالان و کودکان دبستانی از جذابیت ویژه‌ای برخوردار باشند» (علیپور، ۱۳۷۹: ۱۵۹). این ویژگی از نقاط قوت رودابه حمزه‌ای است و در اشعار وی این نوع زبان بر زبان رسمی غلبه دارد؛ بعنوان مثال، کلمات خوابه، بخوابه، میاد، یهو، چشماشو، وا میکنه، میخنده و میکنه در: «شب شده وقت خوابه/ کوچولو باید بخوابه/ صدا میاد دنگ دنگ دنگ/ صدای چی؟ صدای زنگ/ کوچولو یهو چشماشو وا میکنه/ میخنده و قاقا قاقا میکنه» (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: الف: ۲). یا کلمات میخنده، الکی، هی، خودشو، لوس، میکنه، اونو، میکنه، میگیره، ول، میکنه و میگیره در: «قورقوری عروسکی/ همش میخنده الکی، هی خودشو لوس میکنه/ کوچولو اونو بوس میکنه/ کوچولو اونو گاز میگیره/ ول میکنه، باز میگیره» (حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ۵: ۱۲). در شعر کودک، داشتن زبان کودکانه شعر را دلنشین و جذاب میکند و مخاطب با علاقه بیشتری به آن توجه مینماید. «منظور از زبان کودکانه در کنار هم چیدن تعدادی واژه کودکانه نیست، بلکه رفتار تازه زبان است که به زبان کودکانه منجر میشود و انعکاس‌دهنده ذهنیت و جهان و رفتار کودکانه است که در این میان به‌کارگیری کلمات خاص کودکان، اهمیت بسزایی در تقویت این زبان دارد» (سلاجقه، ۱۳۸۵: ۳۲۸).

از دیگر نقاط قوت شعر حمزه‌ای، کاربرد گسترده واژگان است. کاربرد انواع کلمات مرتبط با طبیعت، حیوانات، انواع پوشیدنی، خوردنیها و پوشیدنیها، اشیاء و رنگها که اغلب حسی و برای کودک ملموس است و نیز واژگانی که خاص کودک است در اشعار این شاعر فراوان است.

به‌کار بردن آرایه‌های ادبی و صورخیال متناسب با سن مخاطب از دیگر نقاط قوت اشعار حمزه‌ای است. آرایه‌های بکاررفته در شعر وی بسیار محدود و ساده است، گویا حمزه‌ای خود را در جایگاه کودک قرار داده و این اشعار را سروده که در جدول شماره (۵) به صنایع بدیعی و بسامد کاربرد آنها در شعر وی اشاره شده است. توجه همه‌جانبه شاعر به نیازهای کودک خردسال از دیگر امتیازات این شاعر است که در آن نیازهای جسمی، روحی و روانی کودک و جنبه‌های تعلیمی و آموزشی وی مورد توجه قرار گرفته است.

نوآوریها

نوآوری در اسم صوت: در سروده‌های حمزه‌ای انواع اسم صوت مربوط به صدای طبیعت و حیوانات و اشیاء و غیره فراوان است، که بعضی از آنها خاص حمزه‌ای است مانند: قرقی قرقی که صدای جاروبرقی است (ر.ک: حمزه‌ای، ۱۳۹۶: ۵)، ولی نوآوری وی در استفاده فراوان از اسم صوت ویژه انسانها، آن هم مربوط به گروه سنی خردسالان است، مانند: نای نای (همان، ۶)، آده اودو (همان، ۱۰)، قاقا قاقا (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ الف: ۲)، هام هام و جیلیز ویلیز (۱۳۹۶ ب: ۸)، قرچ قوروچ و ملچ مولوچ (حمزه‌ای، ۱۳۹۷، ص ۴)، غش غش غش (صدای خنده) (حمزه‌ای، ۱۳۹۶ الف: ۷) و هیس هیس هیس (همان: ۱۰).

کاربرد کلمات ویژه کودکان: از نوآوریها و ابداعات حمزه‌ای ساخت واژه‌هایی است که ویژه خردسالان و کودکان است و فقط برای این گروه سنی به کار می‌رود. تعداد این کلمات در اشعار رودابه حمزه‌ای بسیار است، مانند: قاقا، آبه، دست دسی، دذر، جیش، نانای نانای، تی تیش، پیش پیش، مک مک مک، هاپو، جوجو، قان قان، قون قون، آده، اودو، جیز جیز، شولوپ و شالاپ، به به.

مقایسه نسبی اشعار حمزه‌ای با دیگران

در این بخش شعر حمزه‌ای با اشعار چند شاعر زن کودک و نوجوان (پروین دولت‌آبادی، شکوه قاسم‌نیا و افسانه شعبان‌نژاد) مقایسه می‌شود. رودابه حمزه‌ای از جمله شاعرانی است که بطور اختصاصی به شعر کودک توجه نموده است. او با پرهیز از طول و پیچیدگی ابیات، سرودن بیت‌های کوتاه و آهنگین، استفاده از قافیه‌ها و ردیف‌های بدیعی موردپسند کودک، تصویرسازی، بهره‌گیری از عبارات روان و دلچسب، فرم آسان و ساده و متناسب با دنیای خردسالان، گام بلند و شایسته‌ای در جهت پرورش و سازندگی کودکان این سرزمین برداشته است. او بدلیل تناسبی که میان تمایلات و ویژگیهای روحی-روانی کودک با طبیعت وجود دارد، در اشعار خود از پدیده‌های طبیعی همچون حیوانات، گیاهان و گلها، باد و باران و تپه و جنگل و درخت استفاده کرده است. این ویژگیها در شعر پروین دولت‌آبادی نیز دیده می‌شود، با این تفاوت که دولت‌آبادی در بکارگیری وزن نسبت به حمزه‌ای، تسلط بیشتری دارد. وی میکوشد وزنی برگزیند که با شرایط سنی کودک و نوجوان مطابقت داشته باشد. همچنین دولت‌آبادی از جمله شاعران شعر کودک است که شعرش سرشار از صور خیال است. وی در به‌کارگیری این صورتهای خیالی، به تشبیه، استعاره و بویژه تشخیص علاقه بیشتری نشان داده است. ذهن دولت‌آبادی با نیروی تخیل و متناسب با نیازهای کودکان، به اشیاء و موجودات بیجان، حرکت و زندگی میبخشد.

شکوه قاسم‌نیا همچون حمزه‌ای به زبان عامیانه توجه فراوان نشان داده است و با زبان شعر در پی تفهیم مضامین و تعلیم اندیشه‌های گوناگون است. صور خیال نیز در شعر قاسم‌نیا قابل توجه است، ضمن اینکه میزان استفاده وی از صنایع ادبی بیشتر از حمزه‌ای است. وی بیش از همه به استعاره آن هم از نوع مصرّحه و تشبیه حسّی به حسّی توجه نشان داده است؛ زیرا با درک و فهم کودک تناسب بیشتری دارد.

افسانه شعبان‌نژاد همچون دیگر شاعران زن در سرودن اشعار از اوزان کوتاه، ولی آهنگین بهره برده است؛ زیرا میداند مهمترین عنصر شکلی- اثرگذار بر روان کودک، وزن شعر است و دلیلش هم این است که کودک با وزن بیش از دیگر عناصر شکلی آشنا می‌شود. وی همچون حمزه‌ای برای گروه سنی خردسال تشبیه و استعاره درنظر نگرفته و بسامد این آرایه‌ها در اشعار وی بسیار اندک است. شعبان‌نژاد بیش از شاعران یادشده تحت تأثیر جنسیت قرار گرفته و بیشتر به دنیای دختران پرداخته است تا پسران؛ درحالیکه در اشعار حمزه‌ای چنین امری دیده

نمیشود و آنچه بیش از همه نمود مییابد، روح مادرانه و زنانه در پرورش مضامین و مفاهیم کودکانه است.

نتیجه‌گیری

در لایهٔ آوایی هرچند حمزه‌ای در موسیقی بیرونی چندان موفق نبوده و با استفاده از توازن در هجا اشعارش را آهنگین نموده است، موفقیت وی را در بخش موسیقی کناری با قافیه بویژه قافیه‌های بدیعی و نیز انواع ردیف، و در بخش موسیقی درونی با تجنیس و تکریر نمیتوان نادیده گرفت.

در لایهٔ واژگانی شاعر با استفادهٔ فراوان از کلمات حسی و عامیانه، ترکیبات اضافی و وصفی و بتبع آن تتابع اضافات و تنسیق الصفات، البته با واژه‌های کودکانه، با این گروه سنی ارتباط برقرار نموده است. در لایهٔ نحوی شاعر آگاهانه از کلمات ساده استفاده میکند و اغلب افعال را در انتهای جمله قرار میدهد، ضمن اینکه افعال اسنادی را بسیار اندک به کار میبرد. همچنین انواع جملات خبری، پرسشی و تعجبی را به کار میبرد که غلبه با جملات خبریست. در بخش بلاغی مهمترین آرایه‌های مورد استفادهٔ شاعر در حوزهٔ علم بیان و آرایهٔ تشخیص است که البته در چند مورد محدود تشبیه و کنایه هم دیده شده است. تشبیهات حمزه‌ای مرسل و مفصل هستند. طرفین تشبیهات محسوسند و مفرد. ساده و حسی بودن مهمترین ویژگی تصاویر شعری رودابه حمزه‌ای است.

در لایهٔ ایدئولوژیک توجه همه‌جانبهٔ شاعر به امور کودک و روند رشد او و نیازهای روحی، روانی و جسمی او دیده میشود و در همهٔ این موارد روحیهٔ مادرانهٔ شاعر بر فضای شعر حاکم است. مهمترین ضعف سروده‌های حمزه‌ای در وزن اشعار است. در کنار نقاط ضعف، نقاط قوت فراوانی در شعر حمزه‌ای دیده میشود که استفادهٔ فراوان از زبان عامیانه و کودکانه، کاربرد گستردهٔ واژگان، به کار بردن آرایه‌های ادبی و صورخیال محدود و ساده که متناسب با سن مخاطب خردسال است و توجه همه‌جانبه به نیازهای کودک از مهمترین این امتیازات است. نوآوری‌هایی هم در شعر این شاعر دیده میشود که اسم صوتها، بویژه اسم صوت مخصوص کودکان، کاربرد کلمات ویژهٔ کودکان و تشبیهات جدید و نو از زمرهٔ این ابداعات است.

مقایسهٔ نسبی اشعار حمزه‌ای با پروین دولت‌آبادی، شکوه قاسم‌نیا و افسانهٔ شعبان‌نژاد نشان میدهد که پروین دولت‌آبادی، شکوه قاسم‌نیا و افسانه شعبان‌نژاد در به کارگیری اوزان و صور خیال بر رودابه حمزه‌ای برتری دارند، ولی حمزه‌ای در به کارگیری کلمات عامیانه و کودکانه و اسم صوت، نه تنها از دولت‌آبادی که از قاسم‌نیا و شعبان‌نژاد هم موقتتر بوده است. او از جمله شاعرانی است که بطور اختصاصی به شعر کودک توجه نموده است. او با پرهیز از طول و پیچیدگی ابیات، سرودن بیت‌های کوتاه و آهنگین، استفاده از قافیه‌ها و ردیف‌های بدیعی موردپسند کودک، تصویرسازی، بهره‌گیری از عبارات روان و دلچسب، فرم آسان و ساده و متناسب با دنیای خردسالان گام بلند و شایسته‌ای در جهت پرورش و سازندگی کودکان این سرزمین برداشته است. او بدلیل تناسبی که میان تمایلات و ویژگی‌های روحی-روانی کودک با طبیعت وجود دارد، در اشعار خود از پدیده‌های طبیعی همچون حیوانات، گیاهان، باد و باران و تپه و جنگل و درخت استفاده کرده است.

مشارکت نویسندگان

این مقاله از رسالهٔ دورهٔ دکترای زبان و ادبیات فارسی مصوّب در دانشکدهٔ علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران استخراج شده‌است. آقای دکتر مسعود روحانی راهنمایی این رساله را برعهده داشته و طراح اصلی این مطالعه بوده‌اند. سرکار خانم فاطمه کامران کله‌بستی بعنوان پژوهشگر این رساله در گردآوری داده‌ها و تنظیم

متن نهایی نقش داشته‌اند. آقای دکتر غلامرضا پیروز و احمد غنی‌پور ملک‌شاه به عنوان مشاوران نیز در تجزیه و تحلیل داده‌ها و راهنمایی‌های تخصصی این پژوهش نقش داشته‌اند. در نهایت تحلیل محتوای مقاله حاصل تلاش و مشارکت هر چهار پژوهشگر بوده‌است.

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم میدانند مراتب تشکر خود را از مسئولان آموزشی و پژوهشی دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران که نویسندگان را در انجام و ارتقاء کیفی این پژوهش یاری دادند، اعلام نمایند.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله گواهی مینمایند که این اثر در هیچ نشریه داخلی و خارجی به چاپ نرسیده و حاصل فعالیتهای پژوهشی تمامی نویسندگان است، و ایشان نسبت به انتشار آن آگاهی و رضایت دارند. این تحقیق طبق کلیه قوانین و مقررات اخلاقی اجرا شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش تعارض احتمالی منافع و حامیان مالی پژوهش به عهده نویسنده مسئول است، و ایشان مسئولیت کلیه موارد ذکر شده را بر عهده میگیرند.

REFERENCES

- Abrams, M.H. (2015). Descriptive Dictionary of Literary Terms "English-Persian". Translated by Sa'eed Sabzian. second edition. Tehran: Rahnama. P. 365.
- Ahmadi Givi, Hassan and Anwari, Hassan. (2007). Persian grammar. second edition. Tehran: Fatemi. P. 243.
- Alipour, Manouchehr. (2000 a). Familiarity with children's literature. Tehran: Tirgan. P. 50.
- Alipour, Manouchehr. (2000 b). Research in children's poetry. Introduction by Qadam Ali Sarami. second edition. Tehran: Tirgan. P. 159.
- Dad, Sima. (2011). Dictionary of Literary Terms. Fifth Edition. Tehran: Morvarid. P. 275.
- Fotoohi, Mahmood. (2012). Stylistics; Approaches and methods. Third Edition. Tehran: Sokhan. P. 237, 243, 249, 303.
- Hamzaei, Rudabeh. (2017a). It is night time to sleep. second edition. Tehran: Peydayesh.
- Hamzaei, Rudabeh. (2016). Who was who? I was not. Tehran: Payam Mashreq.
- Hamzaei, Rudabeh. (2017 b). The little one who eats well. second edition. Tehran: Peydayesh.
- Hamzaei, Rudabeh. (2017 c). A little too smart. Tehran: Peydayesh.
- Hamzaei, Rudabeh. (2017 d). The little one is making bread. Tehran: Peydayesh.
- Hamzaei, Rudabeh. (2017 h). The little one has a joojoo. Tehran: Peydayesh.
- Hamzaei, Rudabeh. (2018). Jikan Joojoo Lalaei. second edition. Tehran: Boroumand.
- Hamzaei, Rudabeh. (2019 b). MioMio Lalaei. Third Edition. Tehran: Payam Mashreq.

- Hamzaei, Rudabeh. (2019a). Little elephant lullaby. Third Edition. Tehran: Payam Mashreq.
- Najafi, Abu al-Hassan. (2001). Basics of linguistics and its application in Persian language. Seventh Edition. Tehran: Niloufar. P.50.
- Norton Donna and Norton, Sandra. (2003). Understanding children's literature; Types and applications of baby's eye's pores. Translated by Mansoureh Rai et al., Tehran: Real Estate. P. 347.
- Pournamdarian, Taqi. (2011). Travel in May; A reflection on the poetry of Ahmad Shamloo. Fourth Edition. Tehran: Sokhan. P. 376.
- Salajegheh, Parvin. (2006). From this eastern garden. Tehran: Children and Adolescents Educational and Intellectual Center. P. 328.
- Shamisa, Sirus. (1993). Generalities of Stylistics. Tehran: Ferdows. P. 153, 159.
- Shamisa, Sirus. (2007). Familiarity with pronouns and rhymes. second edition. Tehran: Mitra. P. 127.

فهرست منابع فارسی

- آبرامز، ام.اچ. (۱۳۹۴). فرهنگ توصیفی اصطلاحات ادبی «انگلیسی فارسی». ترجمه سعید سبزیان. ویرایش دوم. تهران: راهنما. ص ۳۶۵.
- احمدی گیوی، حسن و انوری، حسن. (۱۳۸۶). دستور زبان فارسی. ویرایش دوم. تهران: فاطمی. ص ۲۴۳.
- پورنامداریان، تقی. (۱۳۹۰). سفر در مه؛ تأملی در شعر احمد شاملو. ویرایش چهارم. تهران: سخن. ص ۳۷۶.
- حمزه‌ای، رودابه. (۱۳۹۵). کی بود کی بود؟ من نبودم. تهران: پیام مشرق.
- حمزه‌ای، رودابه. (۱۳۹۶الف). شب شده وقت خوابه. ویرایش دوم. تهران: پیدایش.
- حمزه‌ای، رودابه. (۱۳۹۶ب). کوچولو که به به میخوره. ویرایش دوم. تهران: پیدایش.
- حمزه‌ای، رودابه. (۱۳۹۶ج). کوچولو زیادی باهوشه. تهران: پیدایش.
- حمزه‌ای، رودابه. (۱۳۹۶د). کوچولو نانای نای میکنه. تهران: پیدایش.
- حمزه‌ای، رودابه. (۱۳۹۶ه). کوچولو یه جوجو داره. تهران: پیدایش.
- حمزه‌ای، رودابه. (۱۳۹۷). جیکان جوجو لالایی. ویرایش دوم. تهران: برومند.
- حمزه‌ای، رودابه. (۱۳۹۸الف). فیل کوچولو لالایی. ویرایش سوم. تهران: پیام مشرق.
- حمزه‌ای، رودابه. (۱۳۹۸ب). میومیو لالایی. ویرایش سوم. تهران: پیام مشرق.
- داد، سیما. (۱۳۹۰). فرهنگ اصطلاحات ادبی. ویرایش پنجم. تهران: مروارید. ص ۲۷۵.
- سلاجقه، پروین. (۱۳۸۵). از این باغ شرقی. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. ص ۳۲۸.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۷۲). کلیات سبک‌شناسی. تهران: فردوس. ص ۱۵۳، ۱۵۹.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۸۶). آشنایی با عروض و قافیه. ویرایش دوم. تهران: میترا. ص ۱۲۷.
- علیپور، منوچهر. (۱۳۷۹الف). آشنایی با ادبیات کودکان. تهران: تیرگان. ص ۵۰.
- علیپور، منوچهر. (۱۳۷۹ب). پژوهشی در شعر کودک. مقدمه قدمعلی سرّامی. ویرایش دوم. تهران: تیرگان. ص ۱۵۹.
- فتوحی، محمود. (۱۳۹۱). سبک‌شناسی؛ رویکردها و روشها. ویرایش سوم. تهران: سخن.
- نجفی، ابوالحسن. (۱۳۸۰). مبانی زبان‌شناسی و کاربرد آن در زبان فارسی. ویرایش هفتم. تهران: نیلوفر. ص ۵۰.

نورتون دونا، و نورتون، ساندرا. (۱۳۸۲). شناخت ادبیات کودکان؛ گونه‌ها و کاربردها از روزن چشم کودک. ترجمه منصوره راعی و همکاران، تهران: قلمرو. ص ۳۴۷.

معرفی نویسندگان

فاطمه کامران کله‌بستی: دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

(Email: f.kamran07@umail.umz.ac.ir)

مسعود روحانی: استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

(Email: m.rouhani@umz.ac.ir : نویسنده مسئول)

غلامرضا پیروز: استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

(Email: g.pirouz@ac.ir)

احمد غنی‌پور ملک‌شاه: دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

(Email: a.ghanipour@umz.ac.ir)

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. no permission is required from the authors or the publishers.

Introducing the authors

Fatemeh Kamran Kalebasti: PhD student, Persian Language and Literature, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

(Email: f.kamran07@umail.umz.ac.ir)

Masoud Rouhani: Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

(Email: m.rouhani@umz.ac.ir : Responsible author)

Gholamreza Pirouz: Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

(Email: g.pirouz@ac.ir)

Ahmad Ghanipour Malekshah: Associate Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

(Email: a.ghanipour@umz.ac.ir)